

Av de tre kapitlen är det om den dyrbara purpurn förklarligt nog det kortaste. Koschenillavsnittet handlar även om färgämnenas kermes och lacca. Det ger många aspekter på olika arter av sköldlöss, deras förekomst och historia. Det sista kapitlet är det längsta, och där kommer förf. in på sitt speciella intresseområde, de turkröda kattuntrycken och om hur "österlandet möter västerlandet", en intressant industrihistoria. Här och var i texten återges gamla och nya färgrecept, de förstnämnda ofta följda av kommentarer.

Föreliggande bok är en raden av Sandbergs arbeten om olika färgningsmetoder, bl.a. Batik 1972, Ikat 1984 och Indigo – en bok om blå textilier 1986 (på engelska 1989). Boken Växtfärgning har J. Sisefsky som medförfattare. Denne har även skrivit ett viktigt kapitel om de röda färgernas kemi i föreliggande bok. Att följa Gösta Sandbergs eleganta framställning ger kunskap på ett angenämt sätt.

Gertrud Grenander Nyberg

Maj Nodermann: Sankt Görän i Kinderåsen. En målning från Jämtlands oroliga 1500-tal. Fornvårdaren 26. Jämtlands läns museum 1994. 48 s., ill.

Den som vill veta vad en skicklig forskare kan utläsa ur fynden av några trasiga bonadsmålningar från en jämtländsk bondgård, den bör läsa Maj Nodermanns senaste alster *Sankt Görän i Kinderåsen*. Det behandlar den enda från 1500-talet bevarade gavelbonadsmålningen och tillhörande bonader i frisformat, vilka framställer passionshistorien.

Boken är liten till formatet men innehåller en smått detektivartad skildring av hur förf. genom tolkning av målningarna och jämförande forskning får fram fakta om kyrklig och världslig politik i Ovikens församling i Jämtland på 1530-talet, då målningarna enligt förf. kommit till.

Vid denna tid hörde Jämtland kyrkligt till Uppsala ärkestift och i världsligt avseende till Norge-Danmark. Då reformationen skulle genomföras, fanns en kraftfull prost i Oviken, som för statens räkning beslagtrog "katolskt" silver och undansköffade altare och helgonskulpturer. Samtidigt tycks han ha bevarat mycket av sin katolska tro på helgon och låtit sin bönboks illustrationer bli förebilder för kalkmålningar i kyrkan, från vilka också ifrågasättande bonaders bilder kan härledas. De senare, troligen ämnade för prostens eller en underlydande prästs bo-

stad, torde ha framställts av någon elev till kyrkomålaren. Detta tyder det så mycket enklare utförandet på. Att både kyrkans kalkmålningar och bonadsmålningar utförts på platsen bevisas av att samma schabloner för de utfyllande dekorationerna använts i båda fallen.

Bonadsmålningarna torde, sedan tredingstak införts i ämbetsmannabostäder, ha hamnat i en bondgård, nämligen Kinderåsen 2:2. De har i skriften beskrivits i detalj och även i jämförelse med andra helgonbilder, speciellt S:t Görans, i norrländska bygder. Att följa förf:s avslöjanden och faktatolkningar utgör en stimulerande läsning.

Gertrud Grenander Nyberg

Uppland 1994. Årsbok för medlemmarna i Upplands fornminnesförening. Red. av Karin Blent. Uppsala 1994. 232 s., ill.

Årsboken *Uppland 1994* har ett underbart omslag: en färgbild av en rödmålad lantlig biograf bland försommarskira björkar. Genom den idag ofta fäfänga kamp, som småbiograferna kämpar mot det ständigt växande TV-utbudet i riket, har biograferna från seklets början blivit ett objekt för kulturminnesvården. Cirkeln ser ut att sluta sig för biografens hundraåriga historia i Sverige, inte i större städer men i många småorter på landsbygden. Den gamla Slottsbiografen i Uppsala genomgår just nu en antikvariskt övervakad restaurering. I Örsundsbro några mil sydväst om Uppsala har en ideell förening räddat och restaurerat ortens gamla biolokal från 1920-talet. Det är den som pryder omslaget till årsboken och arbetet med återställandet beskrivs fängslande i bokens första artikel av Görän Ulväng och Olle Nordberg. Det rör sig om en bio som byggdes av en snickare på 1920-talet och som drevs av honom och hans son fram till 1961. En turnerande biografmaskinist, "Bio-Paul" Pettersson från Boglösa, skötte visningarna hela den långa perioden 1932–1961. Den originella uthusliknande lokalen med läktartorn, träbänkar och godiskiosk är väl bevarad eller återskapad. Den används numera sedan 1992 åter som biograf. Invgivningsprogrammet efter nystarten var Egil Holmsens "Hästhandlarens flickor", en filmatisering av en novell av Artur Lundkvist, på 1950-talet en stor publikfilm i trakten, delvis därför att den i stora delar spelats in just i Örsundsbro.

Årsboken 1994 domineras av byggnadshistoriska exempelstudier. Bl.a. presenteras Johannes Bureus 1600-talsgård vid Rundelsgränd, den äldsta av universitetsstadens ännu bevarade professorsgårdar.

Mats Hellspong